

Prilog poznavanju organizacije financijskih ureda u Kraljevini Dalmaciji za vrijeme druge austrijske uprave (1814. – 1918.)

Ankica Strmota

Državni arhiv u Zadru
Ruđera Boškovića 1
HR – 23000 Zadar
ankica.strmota@dazd.hr

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 25. 8. 2025.
Prihvaćeno: 13. 10. 2025.
UDK: 336.1:352(497.58)“1813/1918“
DOI: 10.58565/vda.6.1.6

Sažetak

Rad donosi uvid u teritorijalnu i upravnu nadležnost te uredsko poslovanje pokrajinskih centralnih institucija preko kojih je bilo organizirano financijsko poslovanje u Dalmaciji za vrijeme druge austrijske uprave od 1814. do 1918. godine. Odluke o osnivanju financijskih ureda donosila je centralna vlast u Beču, a njihovo osnivanje bilo je povezano s političkim i socijalno-ekonomskim stanjem u Monarhiji. Nadležnost osnovanih ureda uvijek je bila jasno propisana zakonskim aktima i instrukcijama o radu koje ovaj rad donosi za svaki pojedini ured kao i podatke o periodu uredovanja svakog nadleštva. Spisi financijskih nadleštava koji su prikazani u ovom radu čuvaju se u Državnom arhivu u Zadru, uglavnom su fragmentarno sačuvani i prema klasifikaciji arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske razvrstani su u skupinu A.1.7.2. – Druga austrijska uprava u Dalmaciji 1813. – 1918. – pokrajinska razina.

Ključne riječi: Austro-Ugarska Monarhija, druga austrijska uprava, Dalmacija, financijski uredi

Uvod

Dalmacija je 1797. postala dijelom austrijskih nasljednih zemalja; kratka prva austrijska uprava trajala je osam godina, a obilježile su je znatne sudske i upravne reforme u pokrajini. Austrijsku reorganizaciju uprave i sudstva prekinulo je francusko preuzimanje Dalmacije 1806. godine.¹ Zbog Napoleonovih uspjeha na europskom bojištu Austrija se mirom u Bratislavi 26. prosinca 1805. godine morala odreći Dalmacije. Francuska administracija dijelom je preuzela austrijske planove moderniziranja na svim područjima države i društva, a uvođenje modernih zakona građanske države trebalo je donijeti veliku promjenu u život njezinih stanovnika. Planove i poduzimanja francuske uprave zaustavio je ponovni ulazak austrijskih

1 Više o prvoj austrijskoj upravi u Dalmaciji: Vjekoslav Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću* (Zagreb, 1959.); Ante Matijević, *Povijest Dalmacije za vrijeme prve austrijske vladavine 1797. – 1806.* (Zagreb, 2020.); Dubravka Kolić, Edi Modrinić, „Rad i uredsko poslovanje Dvorske komisije za Istru, Dalmaciju i Albaniju 1797. godine“, *Vjesnik dalmatinskih arhiva* 2 (2021), 190–207.

trupa u Dalmaciju u prosincu 1813. te u Dubrovnik i Boku kotorsku 1814. godine. Na Bečkom kongresu 1815. godine austrijsko zaposjedanje Dalmacije dobiva i međunarodno priznanje. Ovim događanjima počelo je razdoblje druge austrijske uprave u Dalmaciji, koja se od 1817. naziva Kraljevina Dalmacija, a koje je trajalo do 1918. godine, odnosno do sloma Austro-Ugarske Monarhije. Najviše je tijelo upravne i političke vlasti u Kraljevini Dalmaciji je c. k. Vlada (*I. R. Governo*), a od 1852. godine Vlada/Namjesništvo za Dalmaciju (*I. R. Luogotenenza = Staatthalterei*). Vlada/Namjesništvo sa sjedištem u Zadru bilo je izravno podvrgnuto centralnoj vlasti u Beču. Guverner je kao predsjednik Vlade imao neposredan nadzor nad radom Vlade i nad izborom službeničkog osoblja. Guvernera je do 1848. imenovao car na prijedlog visokog kancelara, a od 1848. godine na prijedlog ministra unutarnjih poslova.²

Revolucionarna zbivanja u Habsburškoj Monarhiji 1848. godine potakla su provođenja mnogih reformi u centralnim tijelima državne vlasti Monarhije. Neke od najznačajnijih promjena bile su da je na mjesto Dvorske kancelarije došlo Ministarstvo unutarnjih poslova (*Ministerium des Inneren*), za vjerska pitanja i nastavu ustanovljeno je Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu (*Ministerium für Kultus und Unterricht*), umjesto trgovačkog savjeta osniva se Ministarstvo trgovine (*Handelsministerium*). Djelokrug ovog ministarstva obuhvaćao je nadzor obrta, trgovine i plovidbe, sudjelovanje u reguliranju carina te donošenje i provođenje zakonodavnih propisa vezanih za trgovinu i obrt u suradnji s Ministarstvom vanjskih poslova. U suradnji s tim ministarstvom ustanovljen je i centralni inspektorat za obrt i niže obrtne inspektore, donesen je zakon o trgovačkim i obrtnim zborovima, a među ostalim poslovima sudjelovalo je i u donošenju odluka o osnivanju industrijskih, politehničkih i nautičkih škola.³

-
- 2 Neven Budak, *Habsburzi i Hrvati* (Zagreb: Srednja Europa d. o. o., 2003.); Alan Johan Percivale Taylor, *Habsburška Monarhija 1809.-1918.* (Zagreb: Znanje, 1990.); William Mindred Johnston, *Austrijski dub: intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938.* (Zagreb: Globus, 1993.); Mirjana Gross, „Novim putovima u istraživanju Habsburške Monarhije“, *Časopis za suvremenu povijest* 13 (2) (1981), 105-155.; Stjepan Obad, *Dalmacija revolucionarne 1848/49. godine* (Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1987.); Stjepan Čosić, „Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998), 349-360.; C. Ernst Helbling, *Österreichisch Verfassungs und Verwaltungsgeschichte* (Beč: Springer Verlag, 1956.); Dubravka Kolić, *Carsko-kraljevsko Namjesništvo u Zadru 1814. – 1918.: institucija i gradivo* (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2010.); Stjepan Antoljak, „Kako je nastala austrijska pokrajina Dalmacija“, u: *Hrvati u prošlosti: izabrani radovi*, ur. Stjepo Obad (Split: Književni krug, 1992.).
- 3 *Die Habsburgermonarchie 1848.-1918.* Band II. (Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1975.); Georg Seiderer, *Österreichische Neugestaltung Verfassungspolitik und Verwaltungsreform im österreichischen Neoabsolutismus unter Alexander Bach 1849-1859.* (Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2015.); Ivan Pederin, Dalmacija u djelu „Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 46 (2004).

Godine 1867. radikalno se mijenja državno-pravna struktura Habsburške Monarhije tako da carevina postaje dvojna monarhija, tj. Austro-Ugarska Monarhija, na temelju državnopravnog akta poznatoga pod nazivom Austro-ugarska nagodba. Nagodbom je Monarhija podijeljena u kraljevine i zemlje zastupane u Carevinskom vijeću, kojima su od hrvatskih zemalja pripadale Dalmacija i Istra te u zemlje ugarske krune, u koje su se ubrojile Hrvatska i Slavonija. U pravnom smislu Monarhija je postala zajednica dviju država od kojih je svaka imala ustav i zasebna državna tijela, zajednički im je bio vladar, koji se zasebno krunio za svaki dio Monarhije, te određeni poslovi kao što su vanjska politika, vojska i zajedničke financije koje su spadale u nadležnost zajedničkog ministarstva financija. Zajedničko ministarstvo financija (*Reichsfinanzministerium*) bilo je novo ministarstvo s novim djelokrugom poslova, koje je s radom je počelo 1. siječnja 1868. godine.⁴ Imenovanje zajedničkih ministara nije bio jednostavan posao. Ministra vanjskih poslova birao je i potvrđivao svojom potpisanom odlukom car (*kaiserlichen Handschreibenn*). Ministar je ovim činom postao i predsjedajući zajedničkog ministarskog savjeta (*Ministererrat*) te je sa svoje pozicije imao velik utjecaj na izbor zajedničkog ministra financija. Ministra vojske (*Kriegsminister*) imenovao je, također, sam car koji je ujedno bio vrhovni vojni zapovjednik. Djelokrug poslova zajedničkog ministarstva financija odnosio se na donošenje državnog proračuna; izdavanje državnih kredita i briga oko državnog duga; državne troškove vezane za vojsku i troškove vezane za rad ministarstva vanjskih poslova te druge financijske poslove uključujući porezni sustav, novčarstvo, bankarstvo i druge predmete raspodjele i trošenja javnih financija kao i zajedničku trgovinsku politiku; poslove vezane za koordinaciju s ministrom financija nadležnim za ugarski dio Monarhije kao i s ministarstvom financija nadležnim za austrijski dio Monarhije, najvećim dijelom u vezi s koordinacijom utvrđivanja plaćanja državnih doprinosa i prihoda kako bi se pokrio zajednički državni proračun.⁵

4 List državnih zakona (*Reichs-Gesetz-Blatt*), (Wien:1867), br. 146. donosi Zakon koji se odnosi na sve zemlje Monarhije kojima tumači zajedničke poslove ministarstava i njihovo provođenje (*Gesetz betreffend die allen Länder der österreichischen Monarchie gemeinsamen Angelegenheiten und die Art ihrer Behandlung*).

5 Heka, László. „Analiza Austro-ugarske i hrvatsko-ugarske nagodbe (u povodu 150. obljetnice Austro-ugarske nagodbe)“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 38 (2) (1991), 855–880; Linda Steiner, „Der österreichisch-ungarischen Ausgleich 1867. Rechtliche Grundlagen und tatsächliche Umsetzung“, (Diplomarbeit, angefertigten am Institut für Kanonistik, Europäische Rechtsgesichte und Religionsrecht Linz, 2022).; Čepulo, Dalibor; Karbić, Damir, ur. *Hrvatsko-ugarska nagodba: institucije i stvarnost: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 8. i 9. studenog 2018.* (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2024.).

Dalmacija u okviru Monarhije

Carskom odlukom od 21. kolovoza 1819. potvrđena su pravila o ustrojstvu Vlade u Zadru, kojima je definiran konačan ustroj središnje vlasti u Kraljevini Dalmaciji te su vrlo precizno određene nadležnosti i odnosi Vlade i njezinih pomoćnih ureda, Generalne vojne komande, Prizivnog suda, komorskih i financijskih vlasti. Pravila o ustroju Vlade definiraju zaduženja njezinih službenika i način na koji se obavljaju poslovi u Vladinim odjelima. Vladu je činio guverner, jedan dvorski savjetnik, četiri savjetnika i tajnici te manipulativni uredi pri čemu se misli na protokol (urudžbeni zapisnik), registraturu (pismohranu) i otpравниštvo. Fiskalni ured, Pokrajinsko računovodstvo, Ured državne blagajne, Ured za gradnje i ceste te Porezni ured djeluju pri Vladi kao pomoćni uredi.⁶

U pregledu službi i osoblja zemaljske vlasti i okružnih ureda u Kraljevini Dalmaciji iz 1835. godine navedeno je kako se Vlada (*Gubernium*) sastoji od četiriju odjela (*Departament*) koji su označavani rimskim brojkama. Na čelu svakog odjela nalazio se vladin savjetnik (*Gubernialrath*) i jedan tajnik (*Sekretär*), a neki od poslova vezanih uz financije obavljani su u svakom odjelu, što se vidi iz opisa djelokruga poslova svakog pojedinačnog odjela. U djelokrug poslova prvog odjela (*Departament I*) spadalo je sudstvo, redarstvo, općine, kolonatski odnosi, različite pristojbe (takse), feudi i plemstvo. U djelokrug drugog odjela (*Departament II*) spadali su sljedeći poslovi: porezi, cjelokupni kameralni poslovi, igre na sreću, poljoprivreda te nadzor nad radom ureda i namještanje službeničkog osoblja u Vladi i preturama, osim namještanja službenika u preturama koje je direktno postavljao vladin savjetnik. U djelokrug trećeg odjela (*Departament III*) spadali su svi poslovi vezani za crkvu, školstvo i znanost, dok je četvrti odjel (*Departament IV*) nadzirao ostale poslove u pokrajini.⁷

Od 1848. do 1850. godine u krunskim zemljama vlade su zamijenjene namjesništva (*Staatthaltereien*), a u manjim zemljama pokrajinskim vladama (*Landesregierung*). Odlukom od 20. svibnja 1848. godine Vladu u Dalmaciji čine Predsjednički ured i dva razdjela (*Seziona*). Guverneru, ili kao što stoji u

6 Državni arhiv u Zadru (Hrvatska). HR-DAZD-88 Vlada/Namjesništvo za Dalmaciju (dalje: HR-DAZD-88), Predsjednički spisi Namjesništva, donosi protokole o organskoj formi vlasti u provinciji Dalmaciji i Albaniji 1814. – 1816. (kut. 1021)

7 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, 1835. svež. 170., br. 1380. Spisi donose detaljan pregled službi i osoblja zemaljske vlasti i okružnih ureda u Pokrajini., Kolić, *Carsko-kraljevsko Namjesništvo u Zadru 1814. – 1918.*; Josip Kolanović, ur., *Vodič državnog arhiva u Zadru I*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2014.); *Raccolta delle leggi ed ordinanze per la Dalmazia* (Zadar: 1819. – 1848.), *List državnih zakona (Reichs-Gesetz-Blatt)* (Wien: 1849. – 1918.); *Pokrajinski list zakona za Kraljevinu Dalmaciju* (Zadar: 1853. – 1917.); *Hof und Staatschematismus des österreichischen Kaisertums*, (Wien: 1814. – 1847.)

odluci, upravitelju provincije (*Cappo della Provincia*) pripada direktna uprava predsjedničkih poslova i nadzor nad poslovima odjela.⁸ U spomenutoj se odluci ne spominje naziv razdjela, ali se na jednome od privitaka tog spisa pojavljuju nazivi šest odjela s popisom poslova koje obavljaju. Navedeni odjeli su Kameralni odjel, Komunalni odjel, Politički odjel, Pomoćni odjel, Sanitarni odjel i Crkveni odjel.⁹

Sljedeća promjena u organizaciji Vlade dogodila se na temelju Naredbe od 19. kolovoza 1850. o novoj administrativno-političkoj organizaciji Dalmacije, koju je ministar unutrašnjih poslova Bach uputio guverneru u Zadru. Prva točka određuje da se na čelu administracije Kraljevine Dalmacije nalazi namjesnik (*Luogotenente*). Vrhovni pokrajinski organ više se ne naziva Vlada, već se uvodi novi termin Namjesništvo (*Luogotenenza/Staathhaltere*)¹⁰.

Detaljan propis o uređenju i uredovnoj djelatnosti dalmatinskog Namjesništva donesen je na temelju Carske odluke 14. rujna 1852. godine, koja je oza- konjena Uredbom ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva pravosuđa i Ministarstva financija od 19. siječnja 1853¹¹. Prema toj Naredbi Namjesništvo je bilo vrhovna upravna vlast u Dalmaciji. Povjereni su mu poslovi političke i redarstvene uprave, poslovi trgovine i obrta, poljoprivrede i poslovi graditeljstva koji ne zadiru u predmet poslovanja financijske vlasti u pokrajini ili oni koji nisu izrijeком povjereni nekoj drugoj vlasti u zemlji. Namjesništvo se prema ovim promjenama sastojalo od deset odjela. Treći i šesti namjesnički odjel pokrivali su financijske poslove u Pokrajini. Treći Vladin odjel, uz poslove koji se odno- se na bogoštovlje, međuvjerske poslove, vjeroispovijesti, vjerska društva, crkvene uredske vlasti, dušobrižništvo, vođenje raznih registara i statistika i sl., na temelju zakona od 15. prosinca 1867. vodilo je i financijske poslove, i to državno pravo na naknade, dohotke, lutriju, novac, sol, solane, krijumčarenje, biljege i takse, po- reze i carine. Neki financijski poslovi bili su raspoređeni i u šestom odjelu koji je obavljao poslove koji su se odnosili na kmetstvo, zaklade, državne stipendije, poslove vezane uz posjede, trgovinu, obrt i slično, rudarstvo, trgovačku i zanatsku komoru, sajmove i maloprodaja robe.¹²

8 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, 1848., br. 1221, kat. II/2 1 (kut. 439) donosi organske odredbe o organizaciji Vlade., Frane Ivković, „Organizacija uprave u Dalmaciji za vrije- me druge austrijske vladavine 1814. – 1918.“, *Arhivski vjesnik* 34-35, (1991. – 1992.), str. 31–51.

9 Kolić, *Carsko-kraljevsko Namjesništvo u Zadru 1814.-1918.*, str. 51–53.

10 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, 1850., br. 1539, kat. II/1 1, (kut. 467)

11 Uredba je objavljena u Listu državnih zakona za 1853. godinu br. 10 (*Wien:1853.*) Ova uredba propisuje osnivanje, nadležnost i administrativno poslovanje Namjesništva, nižih upravnih nad- leštava političke uprave (okružnih i općinskih ureda) te sudova, kao i platni status i službenički razred zaposlenih državnih činovnika.

12 Kolić, *Carsko-kraljevsko Namjesništvo u Zadru 1814.-1918.*

Prema podacima o arhivskom gradivu može se potvrditi da je Namjesništvo 1902. godine opet doživjelo reorganizaciju svojih odjela. Umjesto dotadašnjih šest odjela, propis naslovljen kao Dioba poslova kod c. k. Namjesništva (*Geschäfts-Einteilung der k.k. Statthaltereı*) navodi podjelu poslova na predsjedništvo i deset odjela. (Odjeli su se zvali i označavali rimskim brojem od I do XI.)¹³

Pored gradiva fonda HR-DAZD-88 Vlada/Namjesništvo u Zadru (*I. R. Governo / k.k. Landesgubernium Dalmatien*), Državni arhiv u Zadru čuva spise većine ureda i nadležtava preko kojih je bila organizirana financijska pokrajinska vlast u Kraljevini Dalmaciji u razdoblju druge austrijske uprave (1814. – 1918.) u sljedećim arhivskim fondovima:

HR-DAZD-99 Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo (1813. – 1918.) (*Intendenza Provinciale della Dalmazia, k. k. Finanz-Landes Direktion in Zara*)

HR-DAZD-101 Predsjedništvo uprave državnih dobara u Trstu (1840. – 1854.) (*I. R. Amministrazione camerale per Litorale e della Dalmazia in Trieste; Finanz-Landes Direction in Trieste*)

HR-DAZD-103 Financijsko ravnateljstvo u Zadru (1816. – 1868.) (*Intendenza di Finanza in Zara; k. k. Finanz Direktion in Zara*)

HR-DAZD-100 Državno pokrajinsko računovodstvo (1819. – 1866.) (*Ragioneria Provinciale della Dalmazia; k. k. Provinzial Staats Buchhaltung in Zara*)¹⁴

Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo (1813. – 1918.)

Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo sa sjedištem u Zadru predstavlja najviše financijsko tijelo u pokrajini Dalmaciji, koje su austrijske vlasti organizirale odmah po dolasku na vlast 1814. godine.¹⁵ Konačno je uređeno na temelju odluke Opće dvorske komore od 27. veljače 1820. pod nazivom Financijsko ravnateljstvo (*Finanz-Intendence*) s namjerom upravljanja izravnim porezima. Neposredno je podređeno c. k. Općoj dvorskoj komori (*k. k. Allgemeinen Hofkammer*), u poslovima vezanima za duhan i biljege podređeno je c. k. Glavnoj direkciji za biljege i duhan u Beču (*k. k. Taback und Stempel Gefällen Direction in Wien*). S visokim dvorskim nadležstvima u Beču korespondiralo je preko Predsjedništva pokrajinske Vlade (*Landes-Präsidium*) u Zadru. Pokrajinskom financijskom ravnateljstvu bili su podređeni Ured za biljege u Zadru (*Stempel Amt*), sve carinske dohodarnice, uredi državnih

13 HR-DAZD-251 Državni arhiv u Zadru (1814. – 1973.), 49/1902., (kut. 844)

14 Kolanović, *Vodič Državnog arhiva u Zadru I*, 367-380, 390-395.

15 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva. Protokoli o organskoj formi vlasti u provinciji Dalmaciji i Albaniji 1814. – 1816. (kut. 1021)

dobara (*Domainen Ämter*), uredi za sol (*Salinen Ämter*) te uredi maloprodaje soli, duhana i biljega (*Salz, Taback und Stempel Verschleiss Ämter*) u Dalmaciji.¹⁶

Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo u Zadru ujedinilo je tako sve nadležnosti oko upravljanja ogrankom financija za sol, duhan, carinu i državna dobra cijele Dalmacije, Dubrovnika i Kotora te je sudjelovalo u organizaciji nižih financijskih ureda u Pokrajini.

Prema Naputku o poslovanju Pokrajinskog financijskog ravnateljstva ono je bilo odgovorno za pravilno poslovanje podređenih službi i njihovih službenika kao i za pravilno provođenje zakona i propisa u tim uredima. U propisanome razdoblju službenici pokrajinskog financijskog ravnateljstva bili su obvezni radi revizije posjetiti podređene urede, jedanput mjesečno napraviti reviziju njihovih računa, dnevnika i upisnika te ukupnu reviziju poslati Pokrajinskom računovodstvu (*k. k. Provinzial Staatsbuchhaltung*), a oni višim nadležstvima. Mjesečne, tromjesečne i godišnje račune obvezno su trebali slati Visokoj dvorskoj komori u za to predviđenom roku kako bi se dokazalo pozitivno i pravilno poslovanje ovog ureda. Ovo financijsko nadležstvo nadziralo je i rad javnih fondova, pa je u slučaju malverzacija protiv osumnjičenih osoba naređivalo istragu, po potrebi te osobe suspendiralo i pri velikim prekršajima pozivalo i organe reda.

Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo moralo je Visokoj općoj dvorskoj komori u Beču poslati i popis svih zaposlenih službenika, s njihovim karakteristikama, kao i svih kandidata prijavljenih za eventualni natječaj za posao, a imalo je i ovlast za imenovanje službenika u podređenim uredima, ako njihove plaće nisu prelazile iznos od petsto forinti. Sva imenovanja prijavljivana su Predsjedništvu pokrajinske Vlade i Općoj dvorskoj komori u Beču. Kad bi neki djelatnik bio otpušten zbog malverzacija, informacije o tome trebalo je odaslati i u Visoku opću dvorsku komoru u Beču, a ako su razlog otpuštanja bile kriminalne radnje, postupak se predavao na postupanje nadležnom kaznenom sudu. U djelokrug poslova ovog financijskog nadležstva spadali su i carinski prijestupi u drugoj instanci, za koje je bilo nadležno do 1820., a bilo je nadležno i za suzbijanje krijumčarenja soli i duhana te je moglo neposredno naplaćivati globu do sto forinti, i onda kada nije okončan postupak pred nadležnim sudom.¹⁷

Pokrajinsko Financijsko ravnateljstvo surađivalo je i bilo nadređeno Financijskoj straži u Dalmaciji (*Finanz Aufsichts Standes = Forza armala di finanza*).

16 HR-DAZD-99 Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo, 1820., br. 60/p, (svez. 6) donosi Instrukcije o radu Financijskog ravnateljstva u Dalmaciji. Instrukcije su pisane rukom na talijanskom i njemačkom jeziku. (*Instuktionen für die königlich-kaiserliche Finanz Intendenc in der Provinz Dalmatien*)

17 HR-DAZD-88, Predsjednički spisi Namjesništva, Naputak o poslovanju c. k. financijskog ravnateljstva u Dalmaciji, 1820., br. 273 (kut. 44)

Financijska straža u Dalmaciji sastojala se od financijskog inspektora u Splitu (*Finanz-Inspektor in Spalato*), kontrolne postaje u Dubrovniku (*Controlore ambulante in Ragusa*), dvaju revizora, dvaju brigadira, jednoga povjerenika, pet glavnih nadglednika i sto dvadeset nadglednika. Duž cijele granice bile su postavljene stražarske postaje na čelu kojih je bio glavni nadzornik. Za nadgledanje obalnog pojasa Dalmacije u sva četiri okruga (Zadar, Split, Dubrovnik i Kotor) nalazili su se nadzorni brodovi. Neposredno vodstvo ove granične i pomorske straže (*Land- und Seeaufsicht*) bilo je u nadležnosti ureda, tzv. financijskih povjereništava (*Finanz-Kommissariate*). Sjedišta su imali u Zadru, Splitu, Dubrovniku i Kotoru. Navedeni uredi provodili su nadzor u vezi sa sprječavanjem krijumčarenja soli, duhana i plaćanja carina i nisu bili izravno podređeni Financijskom pokrajinskom ravnateljstvu. Svaka tri mjeseca službenici financijskih povjereništava bili su obvezni obići okrug za koji su bili nadležni i o tome podnijeti izvještaj Financijskom ravnateljstvu. Kod nadzora koji je obavljao upravitelj (*Capo*) ili njegov zamjenik sastavljao se zapisnik, a ovjeravao se pečatom Financijskog ravnateljstva. Za svaki inspekcijski pregled utvrđivalo se područje i osobe koje će ga izvršiti.¹⁸

Financijsko pokrajinsko ravnateljstvo svoje je poslove obavljalo u trima odjelima: I., II., III., a u svom cjelokupnom administrativnom poslovanju važnu je ulogu imao protokol (Glavni urudžbeni zapisnik – Upisnik) u koji je voditelj (*Protocol-Director*) upisivao sve podneske zaprimljene u ovom uredu. Voditelj protokola bio je dužan voditi računa jesu li podnesci – zahtjevi koji su zaprimljeni u prijarnom uredu, spadali u nadležnost Ravnateljstva, a ako ne bi bilo tako, zahtjev stranaka odmah se odbijao. Kada se radilo o vrijednosnim papirima ili vrijednim predmetima, voditelj protokola bio je dužan izdati potvrdu o njihovu primitku te ih predati na čuvanje u računovodstvenoj kancelariji (*Rechnungskanzlei*). Ured je bio otvoren od 9 do 19 sati, s dnevnom pauzom od 13 do 16 sati. Odjel za protokol trebao je biti otvoren tri sata prijepodne i tri sata poslijepodne. Osoblje zaposleno u Financijskom ravnateljstvu sastojalo se od administratora (*Konzeptsbeamten*), triju financijskih savjetnika, triju financijskih analitičara, jednog procjenitelja, triju računovodstvenih službenika (računovođa) i jednog otpravnika.¹⁹

Na popisu i platnom statusu zaposlenih u uredu Financijskog ravnateljstva u Zadru iz 1866. godine uz navedene bilo je i nekoliko službenika koji su bili raspoređeni na poslovima pri pokrajinskoj blagajni, i to dva viša službenika (*Oberbeamten*), dva pomoćnika (*Hilfsbeamten*) i jedan blagajnik (*Kassendiner*).²⁰

18 HR-DAZD-99, 1822., br. 166, (svez. 20) – o organiziranju financijske straže u Dalmaciji

19 Uredsko poslovanje je propisano u Naputku (Instrukciji) o poslovanju c. k. financijskog ravnateljstva u Dalmaciji iz 1820., koji u II. poglavlju propisuje djelokrug poslova i administrativni ustroj ovog nadležstva (*Geschäfts und Wirkungskreis der Intendenz*).

20 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, 1866. god., br. 1842 (kut. 648)

Neposredno prije početka Prvoga svjetskog rata dalmatinske pokrajinske vlasti pravile su planove o načinu i mjestu djelovanja državnih organa i institucija u slučaju ratne opasnosti. Namjesništvo je posebno planiralo evakuaciju državnih institucija u unutrašnjost Dalmacije. Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo sa svojim Predsjedništvom početkom Prvoga svjetskog rata 1914. premješteno je u Knin, ali se u lipnju 1916. vratilo u Zadar.²¹

Predsjedništvo Uprave državnih dobara u Trstu (1840. – 1854.)

Veliku promjenu nadležnosti i djelokruga poslova Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo doživjelo je godine 1838. kada je Carskom odlukom od 16. svibnja 1838. provedena reorganizacija komorske uprave na području Štajerske, Kranjske, Primorja i Dalmacije. Naime, Njegovo je c. k. Veličanstvo Visokom odlukom od 16. svibnja 1838. odredilo ukidanje Kameralne državne uprave (*Kameral-Gefällen-Verwaltung*) u Ljubljani, Financijske intendence u Zadru (*Finanz Intendenc in Zara*) i Direkcije za sol (*Salinen Direktion*) u Kopru te je osnovalo Kameralnu upravu državnih dobara (*Kameral-Gefällen Verwaltung*) koja je svoju uredovnu djelatnost protezala na područje Štajerke, Kranjske i Koruške. Bila je poznata kao Štajersko-ilirska kameralna uprava državnih dobara (*Steiermärkisch-ilirischen Kameral-Gefällen-Verwaltung*). Na temelju iste odluke osnovana je i nova kameralna uprava (*Kammeral-Landesbehörde*) za Primorje, otoke i Dalmaciju sa sjedištem u Trstu, koja se zvala Primorsko-dalmatinska kameralna uprava državnih dobara (*küstenländisch-dalmatinische Kameral-Gefällen-Verwaltung*), kojoj su podređene okružne financijske uprave (*Bezirksverwaltungen*) u Dalmaciji sa sjedištem u Zadru, Splitu i Dubrovniku, osnovane na temelju Visoke odluke od 19. listopada 1838., tako da je ona sa sjedištem u Zadru imala teritorijalnu nadležnost za područje okruga Zadar, ona u Splitu za područje okruga Split s iznimkom preture Opuzena, a ona u okrugu Dubrovnik obuhvaćala je područje okruga Dubrovnik i Opuzena. Ovi uredi počeli su raditi 1. siječnja 1840., a može se reći da glavni razlog njihova osnivanja leži u nastojanju da se financijski što bolje upravlja državnim dobrima i da se izvuče što veća dobit od prihoda od svih grana državnih dobara koje su postojale u državi.²²

21 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva za Dalmaciju, (kut. 900) – o radu državnih ureda za slučaj rata

22 HR-DAZD-103 Financijsko ravnateljstvo u Zadru (1816. – 1868.), 1846., br. 4243, 2457 (svež. 2); HR-DAZD-101 Predsjedništvo uprave državnih dobara u Trstu 1840. – 1854., (svež. 2, 4, 5) Ovaj fond sadrži pet svežnjeva gradiva. Uvidom u gradivo može se doznati o teritorijalnoj i stvarnoj nadležnosti stvaratelja fonda.

Kameralna uprava državnih dobara za Primorje, otoke i Dalmaciju bila je nadležna za sve carinske dohotke i rashode, dohotke od soli, duhana, biljega, baruta i prodaje državnih dobara kao i uopće poslove oko „vođenja i čuvanja“ svih grana državnih dobara. Uz to, u njezinu su djelokrugu bili i poslovi vezani uz financijsku stražu kojoj je bilo povjereno čuvanje tih dobara. Ova je uprava trebala paziti i na to da se svi prihodi od državnih dobara obračunavaju po propisima i zakonski određenim tarifama kako bi se spriječila njihova zlouporaba.

Kako nije pronađen akt o unutarnjem ustrojstvu ovog ureda, ne možemo precizno znati njegov administrativni ustroj i raspodjelu poslova. Iz unutarnjeg ustroja okružnih kameralnih uprava u Dalmaciji vidi se kako su one morale podnositi izvješća o svom radu i o приходима višem nadležstvu u Trstu tako da su za svaku polovicu mjeseca morali poslati svoj poslovni protokol (*Geschäfts-Protokolls-Hefte*).²³

Financijsko ravnateljstvo u Zadru (1816. – 1868.)

Na temelju Naredbe Ministarstva financija od 11. srpnja 1854.²⁴ godine izvršena je nova reorganizacija financijskih vlasti u Dalmaciji ukidanjem financijskog nadležstva Kameralne uprave (*Kammeral-Landesbehörde*) za Primorje, otoke i Dalmaciju sa sjedištem u Trstu. Naredbom Ministarstva financija od 12. prosinca 1855. donesene su nove odredbe o osnivanju organa financijskih okružnih vlasti pod nazivom Financijske okružne uprave (*Intendenze di Finanza*), a početak njihova djelovanja u Dalmaciji je 30. prosinac 1855. godine.²⁵ Na osnovi navedene naredbe financijski okružni uredi postoje u svakoj pokrajini u Monarhiji u kojoj su prije postojale „komorne okružne uprave državnih dobara“. Nove financijske okružne vlasti (financijske intendenze) organizirane su tako analogno organizaciji političko-upravnih službi. Vrijedilo je pravilo da, ako posebnom odlukom nije drugačije određeno, broj financijskih *intendenci* u Pokrajini ne smije prelaziti broj političko-upravnih ureda.

23 *Raccolta delle leggi ed ordinanze*, 1939., HR-DAZD-386 Zbirka/Stampata br. 70 (kut. 42), *Almanacco della Dalmazia* (Zadar: 1838., 1839., 1840.).

24 List državnih zakona (*Reichs-Gesetz-Blatt*), 1854., broj 182, donosi odredbe ministra financija o promjeni o financijskom ustrojstvu nadležstava u Dalmaciji (*Verordnung des Finanzminister über die Einrichtung einer eigenen Finanz-Landesdirektion im Königreiche Dalmatien und der weiteren hiervon abhängigen Einrichtungen*)

25 List državnih zakona (*Reichs-Gesetz-Blatt*), 1855., broj 217. (*Verordnung des Finanzministerium wirksam für alle Kronländer der Monarchie womit die Bestimmungen über die Herstellung der Gleichförmigkeit im Organismus der Finanz-Bezirksbehörden bennant gegeben werden*). U Naredbi se u stavku 1. izričito navodi da će se u Lombardsko-Venecijanskom Kraljevstvu i u Dalmaciji okružne financijske uprave zvati *intendencama*, sukladno talijanskom poslovnom rječniku.

Financijske okružne uprave (financijske intendenze) u Zadru, Splitu i Dubrovniku, kao i glavna pokrajinska blagajna u Zadru (*Landes – Haupt – Casse*) te okružne blagajne u Splitu, Dubrovniku i Kotoru, koje su povezane s ubiranjem direktnih poreza pri okružnim vlastima, preturama i poreznim uredima, bile su hijerarhijski podređene najvišem financijskom nadležstvu u Dalmaciji, Pokrajinskom financijskom ravnateljstvu (*Finanz-Landesdirection im Königreiche Dalmatien, I. R. Direzione Provinciale delle finanze*) u Zadru. Njihov djelokrug poslova obuhvaćao je upravljanje carinskim dohocima, carinskim rashodima, dohocima od soli, duhana, biljega, baruta, prodaju državnih dobara kao i vođenje zaštitara (straže) kojima je povjereno čuvanje tih dobara. Okružna financijska ravnateljstva vodila su brigu i o ubiranju prihoda od šuma te su odobravala i sve financijske poslove i planove vezane za šume, sve izgradnje prijelaza (mostova) preko rijeka i brda kao i vozarine, ako godišnji prihod od njih ne bi prelazio trideset guldena. Njihov se djelokrug poslova protezao i na najam zgrada, raznih drugih objekata, zemljišta i slično, ako godišnji prihod od najma ne bi prelazio tisuću guldena te ako ugovor o najmu ne bi trajao duže od devet godina. Financijsko okružno ravnateljstvo u Zadru (*I. R. Intendenza di finanza in Zara*) imalo je i ovlasti vezane uz produženje ugovora o najmu za pojedine urede, ili one za stan državnih činovnika, ako sklopljeni ili produženi ugovor ne bi trajao više od tri godine. Okružne financijske uprave bile su nadležne, ako su bili ispunjeni svi propisani uvjeti, izvršiti ispravku duga od prihoda zemljarine (*Grundzinsen*), stanarine i drugih ugovora ili dati produženje roka njihove otplate, najduže do šest mjeseci. Isto tako bile su ovlaštene povisiti kauciju na zakupe, bez obzira na ugovor o zakupu.

Okružna financijska uprava odobravala je sredstva za popravak javnih zgrada i onih od kojih se dio mogao iznajmljivati, ako iznos ne bi prelazio dvjesto guldena. Kada bi u carinski ured stigla roba čija je deklaracija manjkava, okružna financijska uprava mogla je, ako se ne radi o pogreški ili ako nije bilo namjernog zatajivanja, zatražiti naknadno objašnjenje deklaracije i sama odlučiti o povratu robe, ako njezina vrijednost ne prelazi tristo guldena. Imale su pravo pokrenuti i kaznenu prijavu protiv prijestupnika duhanskih i biljegovnih, taksenih propisa, ako njihov iznos nije prelazio sto pedeset guldena, a o težim slučajevima odluke je donosila ujedinjena uprava državnih dobara u Trstu. Poslove su mogle obavljati samo na području za koje su bile teritorijalno nadležne, a iznimka se mogla napraviti samo ako bi donosio dobit ili neku drugu vrstu koristi ili bi nastala velika šteta zbog neobavljenog posla, ali o tome se trebalo uvijek obavijestiti više nadležstvo. Na čelu okružnih financijski uprava (*Intendenze di Finanza*) stajao je voditelj (*Vorsteher*). U dokumentima se njegova titula u Lombardsko-Venecijaskom Kraljestvu i Dalmaciji gotovo uvijek označavala riječju iz talijanskog poslovnog jezika *intendenti*.²⁶ On je imao činov-

26 List državnih zakona, 1855., br. 217

nički status prvoga financijskog savjetnika. Voditelji financijskih okružnih ureda, koji su hijerarhijski bili podređeni voditelju Pokrajinskog financijskog ravnateljstva, obavljali su također i službu savjetnika financijske pokrajinske vlasti (*Räthen der Finanz-Landesbehörde*). Poslovne i registraturne knjige financijskih okružnih uprava nisu sačuvane u arhivskome gradivu. Iz spisa se može zaključiti da su spisi u registraturu pohranjivani prema rastućem broju, ali i u predmetne svežnjeve prema sadržaju.²⁷

Pokrajinsko državno računovodstvo (1819. – 1866.)

Financijski ured koji je doživio nekoliko promjena od osnivanja do konačnog prestanka rada bio je ured Pokrajinskog državnog računovodstva koji je Visoka dvorska komisija iz Beča osnovala Odlukom o osnivanju Vlade i ostalih pokrajinskih ureda za Dalmaciju 14. studenoga 1814. godine. Prema uredskoj kategorizaciji i platnim stupnjevima službenika (A, B, C, D, E, F), koju je odobrilo Njegovo Veličanstvo, u kategoriju C spadali su službenici Pokrajinskog državnog računovodstva.²⁸ Dopisom iz Beča od 28. veljače 1816. godine voditeljem Provizornog pokrajinskog računovodstva imenovan je kameralni glavni knjigovođa, računovodstveni savjetnik Dominik Perizato (*k. k. Kameralhauptbuchhaltungs-Rechnungsrath*).²⁹ Kada je godine 1819. donesen Pravilnik o konačnom ustroju Vlade, kojim se ukida dotadašnja provizorna organizacija vlasti u Dalmaciji te se definira končan ustroj Vlade, definira se i status Pokrajinskog državnog računovodstva kao pomoćnog ureda Vlade Kraljevine Dalmacije sa sjedištem u Zadru. Pokrajinsko državno računovodstvo bila je najviša instanca računovodstvene vlasti u Dalmaciji i teritorijalna nadležnost mu se protezala na cijelo područje tadašnje austrijske Kraljevine Dalmacije. Čini se da se djelokrug i teritorijalna nadležnost Pokrajinskog državnog računovodstva nisu mijenjali do 1866. godine.³⁰

Iz spisa ovog fonda (nakon 1816. godine) i iz nacrtu Uputstava Pokrajinskog državnog računovodstva (*Istruzione pela Contabilita Dalmatia*)³¹ iz 1832. godine vidi se da je svoje poslove Državno pokrajinsko računovodstvo organiziralo u četiri odjela: I. odjel – Opći kameralni odjel i odjel za zaklade; II. odjel – Odjel za carine

27 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, br. 12 od 14. 11.1814., (kut. 1).

28 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, donosi protokole o organskoj formi vlasti u provinciji Dalmaciji i Albaniji 1814. – 1816. (kut. 1021).

29 HR-DAZD-100 Pokrajinsko državno računovodstvo, br. 836/130. (kut. 2)

30 Kolić, *Carsko-kraljevska Namjesništvo u Zadru 1814. – 1918.*, str. 37.

31 HR-DAZD 100 Nacrti Instrukcija Pokrajinskog državnog računovodstva (*Istruzione per la Contabilita Dalmatia*) (knj. 9)

i državna dobra; III. odjel – Odjel za poreze. Uz ova tri odjela kao poseban odjel djelovao je i Odjel za protokol, otpравu i registraturu Računovodstva. Na čelu svakog odjela nalazio se računovodstveni savjetnik (*Rechnungs-Rat*). Prvi odjel bavio se poslovima koji se odnose na kameralne stvari, zaklade, sol, duhan, biljege i takse. U djelokrug ovog odjela spadala je i briga oko budžeta općina, sirotišta, dobrotvornih ustanova, crkvenih računa, njihovih godišnjih predračuna i po potrebi revizija obračuna, računa za duhan i biljege i sanitarnih taksi; administracija Zaklade „Blag djela“ (*Opera pia*) iz Dubrovnika te revizija računa za sol. Drugi odjel obuhvaćao je poslove koji su se odnosili na državna dobra, direktne doprinose i javne desetine u zakupu.

Prema nacrtu uputstva iz 1832.³² (*Istruzione pela Contabilita Dalmatia*), što se može potvrditi i iz sačuvanih spisa c. k. Pokrajinskog državnog računovodstva, ovaj je ured mjesečno redovito primao i dnevnikе te rješavao prema njima obračune direktnih doprinosa od prihoda državnih dobara, crkvenih fondova, kameralnih fondova, zaklada kojima je upravljala država, carinskih obračuna te prihoda „Blagih djela“ (*Opera Pia*) iz Dubrovnika. Isto tako, u njihovu nadležnost i rješavanje spadali su mjesečni carinski obračuni za fondove uprave, bogoštovlja, škola, cesta, voda, hospicija, poljoprivrednih, oskudničkih i mornaričkih fondova te sanitarne i lučke pristojbe, sjedišta lazareta, hipoteka, soli, legata, prihoda dobara studija u Zadru i Trogiru. Tromjesečno su stizali dnevnikе obračuna sudskih taksi za notarske kopije, naknade za uzdržavanje zatvorenika i internata u Zadru te smještaj vojske. Godišnje je c. k. Pokrajinsko državno računovodstvo dobivalo obračunske dnevnikе crkava, svećeničkih bratovština iz Dubrovnika, splitskog sjemeništa, općina, samostana iz Trogira i Hvara. Dnevnikе pristigli u Računovodstvo upisivali su se u poseban registar s naznakom datuma dospjeća i brojem odjela kojemu je upućen na pregled.

U isključivu nadležnost c. k. Pokrajinskog računovodstva spadalo je vođenje dnevnika fondova policije, fonda katastra, fonda zdravstva. Dnevnikе kameralnih riznica prije slanja u Dvorsko računovodstvo morali su biti dostavljeni Pokrajinskom računovodstvu kako bi ono potvrdilo poklapanje svih partija ulaza i izlaza. Kada bi se otkrila nepodudarnost, trebao se odmah obavijestiti organ uprave. Pokrajinsko državno računovodstvo bilo je zaduženo i za vođenje evidencija o različitim prihodima i predujmovima koji su prema višim naredbama bili uplaćivani Kameralnoj blagajni i okružnim blagajnama pokrajine. U vezi s uplaćenim predujmovima trebalo je povremeno napraviti preglede tih obračuna te paziti da viškovi i predujmovi budu pravilo refundirani prema vladinim dekretima. Pokrajinsko državno računovodstvo bilo je podređeno Generalnoj računarskoj direkciji (*General-Rechnungs Directorium*), Ministarstvu financija (*Finanz-Ministerium*) i Ministarstvu pravosuđa

u Beču te Vladi u Dalmaciji. Ured Pokrajinskog državnog računovodstva u Zadru nalazio se u najmu u kući Antuna pl. Strmića, na temelju ugovora o najmu od 12. kolovoza 1857. godine. Ugovor je bio sklopljen na najam od deset godina. Ukidanje ureda Pokrajinskog državnog računovodstva gotovo se poklopilo s istekom ugovora 31. kolovoza 1867. godine. Godišnja najamnina iznosila je 1890 forinti.³³

Iz sačuvanog urudžbenog zapisnika Pokrajinskog državnog računovodstva za 1867., vođenoga od 1. siječnja do 9. veljače (ukupno dvadeset dva upisa), vidi se da je dio službenika nakon ukidanja ureda trebao biti premješten na novo radno mjesto u Financijskom ravnateljstvu za Dalmaciju, dok je dio bio premješten u novoosnovani Računovodstveni odjel Namjesništva.

Računovodstveni odjel Namjesništva (1867. – 1918.)

Radi što učinkovitije kontrole, obračuna i ažuriranja prihoda i rashoda državne kase 1866. godine dogodila se nova velika promjena u organizaciji financijske vlasti i ureda u cijeloj Monarhiji, pa tako i u Dalmaciji. Promjene su provedene na temelju Carske naredbe od 21. studenoga 1866.³⁴ kada je određena nova organizacija državne računovodstvene i kontrolne službe u cijeloj Monarhiji, osim u Ugarskoj, Hrvatskoj, Slavoniji i Siebenbürgu. Ova naredba između ostaloga određuje da se od 1. siječnja 1867. trebaju ukinuti sva pokrajinska državna računovodstva, pa je ukinuto i Pokrajinsko državno računovodstvo u Zadru. Iste godine osnovan je Računovodstveni odjel pri Dalmatinskom namjesništvu (*Rechnungs-Department*). Među odredbama o osnivanju ovog odjela Namjesništva navodi se kako će ono preuzeti dio poslova koje je obavljalo Pokrajinsko državno računovodstvo u smislu administrativno-knjigovodstvene potpore Namjesništvu te nadgledanja i provjere troškova nastalih kod upravno-političkih tijela u Pokrajini i državnih dobara različitih fondova, ustanova i zaklada. Prema naredbi i dalje je najviša instanca računovodstvene službe u Monarhiji bila centralna računarska direkcija u Beču kojoj su se dostavljali poslovni izvještaji, posebno oni na kraju kalendarske godine.

Prema Instrukciji o osnivanju i radu Računovodstvenog odjela (*Instruction für die Rechnungs Departments der anweisenden Landesbehörden*),³⁵ Računovodstveni

33 HR-DAZD-100 Spisi serije Odjel za protokol, otpравu i registraturu Pokrajinskog državnog računovodstva daju uvid na način organiziranja administrativnog poslovanja računovodstvenih odjela. HR-DAZD-100 br. 6235 (kut. 58)

34 List državnih zakona, 1866. br. 140 donosi Carsku naredbu od 21. studenog 1866. kojom se reguliralo poslovanje financijskih kontrolnih službi u Monarhiji (*Kaiserliche Verordnung vom 21. November 1866 über die Regelung des Staats-Rechnungs-und Controlsdienstes bei sammtlichen Zweigen der Civilverwaltung*)

35 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, kut. 648, 1866., br. 471/1, kat. II/1 donosi

odjel (departman) sastavni je dio tijela uprave (Namjesništva) i s drugim odjelima Namjesništva pod izravnom je upravnom namjesnika. Nadređeni ovom odjelu bili su namjesnik – Namjesništvo, Glavno sudbeno tijelo u Pokrajini, Državno odvjetništvo i Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo. Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo bilo je financijsko nadležstvo koje je imalo i utjecaja na zapošljavanje osobe u ovaj odjel jer je najbolje moglo procijeniti posjeduju li kandidati znanja i vještine potrebne za rad u ovom odijelu. U slučaju potrebe osoblje se moglo popuniti zaposlenicima iz Pokrajinskog financijskog ravnateljstva.

Instrukcije o osnivanju i radu preciziraju i djelokrug poslova Računovodstvenog odjela Namjesništva koji je u okviru upravnih pokrajinskih vlasti obavljao više raznovrsnih poslova.

1. Pružao je administrativnu računovodstvenu podršku tijelima državne uprave. U širem smislu ova se podrška odnosila na provjere troškova, kalkulacije i alokacije sredstava (izdataka različitih naknada), procjene troškova različitih odjela Namjesništva i izračune pologa za eventualne izdatke, vođenje brige o tome da svi računi i pisane doznake budu potpune i u skladu sa zakonskim propisima. Ovaj je odjel obavljao i administrativnu računovodstvenu podršku koja se sastojala od vođenja bilješki o skontiranju iz pokrajinske državne blagajne te obračuna mjesečnih platnih lista državnih službenika kao i vođenja bilješki i usklađivanja svih promjena vezanih za platni status i službenički razred činovnika. U tim poslovima Računovodstveni odjel bio je dužan pridržavati se zakonske regulative koje su propisale najviše instance iz Beča kao i pravilnika i poslovnih procedura dobivenih od Pokrajinskog financijskog ravnateljstva kao najvišeg financijskih nadležstava u Kraljevini Dalmaciji.

2. Vodio je evidencije o stanju katastra, evidencije i obavijesti vezane za povećanja ili smanjivanje komunalnih poreza, poreza na imovinu, najam i nasljedstvo kao i vođenje evidencije o različitim drugim direktnim i indirektnim porezima. U djelokrug poslova ovog odjela spadale su i evidencije o kaznama za krivotvorene račune financijske straže i o različitim naknadama, vođenje bilješki i praćenje normativnih akata o financijskim propisima te sastavljanje financijskih i računovodstvenih izvješća prema tijelima političke uprave i financijskim nadležstvima. Računovodstveni službenici bili su dužni pažljivo voditi poslovne knjige za novčane kazne te provesti sve računovodstvene poslove vezane uz njihovu naplatu. Kazne su naplaćivane svakoga četrnaestoga dana sljedećeg mjeseca od dana izrečene kazne. Dokumentacija (izvješća) o naplati slali su u Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo. Prema Instrukciji Financijskog pokrajinskog ravnateljstva Računovodstveni odjel vodio je i sve zabilježbe o izdacima vezanima za službenike i administrativno poslovanje.

Računovodstveni odjel Namjesništva bio je zadužen i za vođenje evidencija o platnom statusu službenika u kotarskim nadležstvima i drugim njima podređenim uredima, isplaćenim nagradama i bonusima državnim službenicima, isplaćenim pripomoćima, troškovima liječenja i sličnim izdacima državnih službenika koja su odobrila nadležna tijela državne uprave. Među evidencijama koje je vodio bile su i one o računovodstvenim poslovima vezanima uz dionička i komunalna poduzeća, željeznice i parobrode te računovodstvenim poslovima (knjiženja i likvidacije) vezane uz sve grane državnih dobara, u smislu raznih naknada i pristojbi propisanih zakonom.

3. Odjel je provodio likvidaciju prihoda i rashoda (*Empfänge und Ausgaben*) Pokrajinske državne blagajne (*Landeshauptcase*) kojoj je ovaj odjel također bio podređen i odgovoran. Prema Instrukciji o radu³⁶ Pokrajinska državna blagajna organizirala je svoj posao u sljedećim odjelima: 1. Odjel za Namjesništvo; 2. Odjel za najviše državno sudsko tijelo u Pokrajini; 3. Odjel za Državno odvjetništvo koji se u poslovima dijelio na dio koji se odnosi na zatvore i druge kaznene ustanove te 4. Odjel za Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo (*Finanz-Landesbehörde*).

Računovodstveni odjel Namjesništva obavljao je likvidaciju i knjiženje odvojeno za svaki odjel Pokrajinske državne blagajne, a Pravilnikom je bilo propisano da za svaki od njih odvojeno vodi računovodstvene i poslovne knjige. Prema napucima Pokrajinskog financijskog ravnateljstva likvidacijske i glavne knjige vodile su se u dvostrukom obliku.

Računovodstveni odjel Namjesništva u pravilu je za svaku vrstu svojih poslova, odnosno za svaku granu državnih dobara, vodio odvojene poslovne knjige.

4. Provodio je kontrolu i knjiženje primitaka i rashoda, u novcu ili vrijednosnim papirima, pristiglih od Pokrajinske državne blagajne vezanih za pokrajinske vladine urede kao i činovnika zaposlenih u tim uredima. Računovodstveni odjel Vlade obavljao je i kontrolu i knjiženje poslovnih dnevnika i računa svih javnih ustanova koje su se financirale novcem pokrajinske državne blagajne kao i kontrolu i knjiženje svih javnih i drugih izdataka iz pokrajinske državne blagajne.

5. Izrađivao je i godišnje državne proračune, mjesečne proračune, izračune za eventualne hitne državne intervencije i ostale izdatke koje se mogu isplatiti iz pokrajinske državne blagajne.

6. Kontirao je stanje blagajne i materijalnih izdataka i provjera diskontiranih operata (izvadaka).

Računovodstveni odjel Namjesništva bio je nadležan za knjiženje i kontrolu svih računa Pokrajinske državne blagajne, bilo da se odnose na novčane transakcije,

36 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, 1866., br. 471/1, kat. II/1 donosi Instrukciju o radu pokrajinske blagajne (*Instruction für die Landes-Hauptcassen*) (kut. 648)

obveznice ili depozite, vodio je dnevnike o računima izdanim državnim službenicima, vezanima za nabavke i materijalne potrebe, vodio evidencije i popise službenog inventara u državnim uredima u Pokrajini, izrađivao godišnje izračune vezane za obračunavanje direktnih poreza te poslovne knjige vezane za različite donacije i isplate iz državne blagajne. Knjigu računa (*Contobuch*) bilo je potrebno voditi za svaku vrstu poslova.

Likvidacijske knjige, glavne knjige i knjige računa zaključivale su se na kraju svake kalendarske godine. Na kraju svake kalendarske godine saldiralo se stanje uplata i isplata iz pokrajinske državne blagajne te se izrađivala bilanca u obliku pasive i aktive koja se prenosila u sljedeću kalendarsku godinu.

U djelokrug poslova Računovodstvenog odjela spadala je i kontrola trgovačkih ugovora, javne nabave, kontrola financijskih troškova vezanih za službena putovanja službenika i njihovih troškova smještaja na poslovnom putu, kada se radi o iznosu ispod dvadeset fiorina, pregled i obračun drugih troškova službenika za manje novčane iznose; naplata pristojbi prema strankama u državnim uredima, pregled računa i pristojbi vezanih uz duhan i državne biljege, obračuni vezani za prodajna mjesta duhana i za dostavljače, revizija i pregled računa vezanih uz transport i skladištenje robe te revizija i pregled poslovnih knjiga državnih magazina i skladišta. Pri obavljanju poslova Računovodstveni odjel Namjesništva morao se pridržavati uredskih procedura i instrukcija te smjernica o radu Visokog računovodstvenog dvora u Beču, Ministarstva financija i Pokrajinskog financijskog ravnateljstva, a posebno precizni su trebali biti u računovodstvenim poslovima koji su se odnosili na državna dobra.

Visoko Pokrajinsko upravno nadležstvo – Namjesništvo (*Landesbehörde*) Računovodstvenom odjelu bilo je dužno javiti sve novouvedene pristojbe i naknade, tj. sve promjene vezane za uplate i isplate u državnoj administraciji. Poslovna komunikacija između organa uprave (Namjesništva) i Računovodstvenog odjela mora se odvijati najkraćim i najprotočnijim mogućim putem. Tako su ulazni računi koji su dospjivali u Namjesništvo, a po kojima je Računovodstveni odjel morao provoditi knjiženje, trebali neposrednim putem što brže biti dostavljeni u ovaj odjel. Dospjeli računi i druga računovodstvena dokumentacija trebali su se u Računovodstvenom odjelu evidentirati u poslovnim knjigama tako da se u svakom trenutku moglo vidjeti koji su prihodi i rashodi i kako se s njima postupalo. Transparentnost poslovanja bila je važan imperativ u radu. Financijski urudžbeni zapisnik (*Einreichungsprotokoll*) morao je obvezno sadržavati nadnevak prispjeća (dospjelosti).³⁷

37 List državnih zakona, 1866. br. 140 donosi Cesarsku naredbu od 21. studenog 1866. kojom se regulirala računovodstvena i kontrolna služba u Monarhiji (*Kaiserliche Verordnung vom 21. November 1866 über die Regelung des Staats-Rechnungs-und Controlsdienstes bei sammtlichen Zweigen der Civilverwaltung*).

Arhivski fond Vlade/Namjesništva za Dalmaciju među svojim obimnim gradivom sadrži fragmentarno sačuvane knjige ovog odjela za razdoblje od 1889. do 1915. godine. Radi se o različitim računovodstvenim poslovnim knjigama: glavnoj financijskoj knjizi, likvidacijskoj knjizi, knjizi prihoda i rashoda, raznim registrima o državnim subvencijama, zajmovima i kreditima, financijskim preglednicima, knjizi o uplaćenim paušalima i taksama i o novčanim kaznama, koje su arhivistički obrađene prema vrstama poslova na koje su se odnosile. Naizgled ove knjige imaju „manju informacijsku vrijednost“, ali detaljnijim uvidom u njih može se doznati o godinama i troškovima pojedinih javnih radova (gradnji cesta, vodovoda i slično), a ponekad u privitku sadrže u cijelosti prepisano odobrenje o izvođenju radova, pa dobar su pokazatelj austrijskih subvencija i financijskih ulaganja u privredu i općenito u društvo u Dalmaciji.³⁸

Zaposlenici u Računovodstvenom odjelu Namjesništva

Člankom 18. Kraljevske naredbe od 21. studenog 1866. o novoj organizaciji državne računovodstvene i kontrolne službe u Monarhiji regulirano je zapošljavanje osoba u računovodstvene odjele Vlade na način da izbor i zapošljavanje spadaju u djelokrug upravnih vlasti. Dekret³⁹ o novoj organizaciji poslan je i ravnatelju Pokrajinskog državnog računovodstva Johannu Krekichu koji osnivanjem Računovodstvenog odjela Namjesništva dobiva premještaj i preimenovan je u voditelja novoosnovanog Računovodstvenog odjela. Njegov službenički i platni status bio je u rangu c. k. namjesničkog savjetnika (*Staaalthaltreirathes*) s godišnjom plaćom od 2100 guldena. Dekret poslan iz Beča regulirao je i premještaj zaposlenih u ukinutom uredu Pokrajinskog državnog računovodstva, pa su tako izdane posebne odredbe ne samo za direktora računovodstva nego poimenično i za druge službenike. Računovodstveni kontrolor Petar Adobbati premješten je u novoosnovani namjesnički Računovodstveni odjel s godišnjom plaćom od tisuću guldena. Dekretom je premještaj na novo radno mjesto dobio i bivši računovodstveni službenik I. klase Johann Franceshi koji je ostao na istom službeničkom i platnom rangu s godišnjom plaćom od tisuću guldena. Računovodstveni službenik II. klase Nikolaus Taborich premješten je iz ukinutoga Pokrajinskog računovodstva u Računovodstveni odjel na radno mjesto računovodstvenog službenika I. klase s godišnjom plaćom od devetsto guldena. Posebnim dekretom poimenično u novoosnovani namjesnički odjel prebačeni su

38 Arhivsko obavijesno pomagalo za HR-DAZD-88 Vlada/Namjesništvo za Dalmaciju (uredske knjige) donosi popis svih knjiga namjesničkog Računovodstvenog odjela 1889. – 1915. Obavijesno pomagalo izradila Ankica Strmota.

39 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva, 1866., br. 1922, kat. II/5 2 (kut. 649)

i drugi službenici ukinutoga ureda Pokrajinskog računovodstva: Alois Crociani, Anton Bortoluzzi, Anton Brainovich, Benedikt Verixhasz, Josef Valeri, Nicolaus Cattich, Heinrich Leghi, Michael Jaksich, Georg Cernizza, Mariano Rovaro-Rizzi i Jakob Grenz. Njihovi godišnji prihodi iznosili su od petsto do devetsto guldena.

Prema popisu personalnog stanja političke upravne u Dalmaciji od 15. siječnja 1903. na čelu namjesničkog Računovodstvenog odjela (*Vorstand des Rechnungs-departaments*) bio je Georg Cernizza rođen 17. srpnja 1841. godine. U državnu službu stupio je 5. listopada 1863. Poznao je njemački, talijanski i hrvatski jezik. Na mjestu računovodstvenih savjetnika bili su zaposleni Spiridion Meneghelli i Peter Piasevoli. Pet osoba obavljalo je posao računovodstvenih revizora (*Rechnungs-Revidenten*): Mariano Rovaro-Rizzi, Peter Calebich, Bruno Ravasio, Peter Kasandrić i Albert Bertolini. Posao računovodstvenih administrativnih službenika (*Rechnungs-Officiale*) obavljali su Georg Bajazetov, Peter Budak, Johann Jerković i Peter Vitoreli. Na mjestu računovodstvenih pomoćnika (*Rechnungs Asistent*) bili su zaposleni Othman Gillhuber, Georg Glissich, dok je posao računovodstvenih vježbenika (*Rechnungs-Praktikanten*) obavljalo deset osoba: Angelo Bernardi, Maximilian Herdegen, Jakob Zoko, Guido Wranitzky, Leopold Živković, Josef Romei, Anton Kolomyjezuc, Josef Kattich, Michael Drabek i Simeon Giadriević.⁴⁰

Uvidom i u druge liste platnih statusa Namjesništva za Dalmaciju može se zaključiti da je Računovodstveni odjel imao tridesetak zaposlenih službenika.

Prema Instrukciji o radu Računovodstvenog odjela službenici zaposleni u Računovodstvenom odjelu Namjesništva bili su odgovorni za ispravnost i točnost svih službenih računa, knjiženja i poslovnih knjiga kao i za pravovremeno poštivanje propisanih rokova. Voditelj Računovodstvenog odjela bio je odgovoran za pravilno obavljanje poslova, ispravnost i točnost službenih akata te za poštivanje rokova. Raspoređivao je posao ostalim službenicama u svom odjelu. Za konačnu potvrdu o stalnoj raspodjeli posla određenom službeniku morao je dobiti dozvolu namjesnika.

Voditelj odjela također je bio dužan s vremena na vrijeme napraviti uvid u vođenje poslovnih knjiga i o tome napisati i zabilježbu. Ovakvo postupanje potrebno je napraviti najmanje jednom mjesečno. Voditelj odjela bio je odgovoran za ispravnost svih novčanih izdataka i obračuna. Ako je voditelj Računovodstvenog odjela primijetio nepravilnosti vezane za ulazne ili izlazne transakcije, bio ih je dužan prijaviti najvišem nadležstvu političke uprave koje je trebalo postupiti u skladu sa zakonom. Ako je tijelo političke uprave propustilo to učiniti, odgovornost voditelja Računovodstvenog odjela Namjesništva se izuzimala. Položaj službenika Računovodstvenog odjela Namjesništva u odnosu na računovodstvene službenike

40 HR-DAZD-88 Predsjednički spisi Namjesništva (kut. 804) Fragmentarno sačuvani spisi, bez poslovnog broja (*Personal-Ausweis der politischen Verwaltung Dalmatiens mit Jänner 1903. Rechnungs-Beamten*)

u drugim financijskim nadležstvima bio je isti u pogledu platnog statusa i činovničkog razreda.

Zbog promjene nastale ustrojavanjem računovodstvenih odjela pri tijelima političke uprave i ukidanju pokrajinskih državnih računovodstva u svim austrijskim zemljama, osim Ugarske, Hrvatske i Slavonije i velike kneževine Erdeljske, Carskom naredbom od 21. studenog 1866., došlo je i do promjena u nadležnosti polaganja državnog ispita. Ovom uredbom ukinute su ispitne komisije državnog računovodstva u Beču, Pragu, Bernu, Lavovu, Krakovu, Černovicama, Lincu, Insbrucku, Gradcu, Trstu i Zadru, a ovlasti oko sastavljanja ispitnih komisija prešle su na Ministarstvo uprave. Državni ispiti trebali su se polagati pred komisijom koju je sastavila politička uprava.⁴¹

Uz navedene financijske urede Ministarskim dekretom od 16. svibnja 1855. godine osnovan je i ured financijskog prokuratora u Zadru (*Finanz-Procurators-Abteilung*) koji je počeo s radom 16. listopada 1855. godine te je bio direktno podređen Pokrajinskom financijskom ravnateljstvu.⁴²

Ovakav ustroj financijske vlasti u Dalmaciji ostao je na snazi do kraja Monarhije, odnosno do 1918. godine.

Zaključak

Glavna značajka rada financijskih ureda u Dalmaciji za vrijeme druge austrijske vladavine jasno je razgraničenje nadležnosti i djelokruga poslova financijskih ureda koji su djelovali u Pokrajini te nastojanje centralnih vlasti u Beču da jasno i precizno donesu zakonsku regulativu koja bi pokrila njihovu teritorijalnu nadležnost i opseg poslova. I u radu financijskih državnih institucija može se vidjeti krutost, opsežnost i strogo centralizirana hijerarhijska kontrola nad državnim financijama, što je potpuno razumljivo jer opstojnost velike državne tvorevine poput Austro-Ugarske Monarhije temeljila se velikim dijelom i na financijskoj snazi koju je činilo strogo kontroliranje državnih prihoda i rashoda, dobro promišljeno ubiranje državnih poreza i općenito centralizirana kontrola državne imovine. Svakako, zanimljiva je tema je li centralizirana austrijska administracija u istoj mjeri mogla kontrolirati privatnu imovinu i jesu li postojale mogućnosti malverzacija i izbjegavanja plaćanja poreza te kako se vlast odnosila prema tome.

41 List državnih zakona, 1853. br. 1; *Verordnungsblatt für den Dienstbereich des österreichischen Finanzministeriums* (Anhang), br. 42, 1867.

42 List državnih zakona 1855., br. 19

IZVORI I LITERATURA

Arhivski izvori:

- HR-DAZD-88 Vlada/Namjesništvo za Dalmaciju (1814. – 1918.)
HR-DAZD-99 Pokrajinsko financijsko ravnateljstvo (1813. – 1918.)
HR-DAZD-101 Predsjedništvo uprave državnih dobara u Trstu (1840. – 1854.)
HR-DAZD- 103 Financijsko ravnateljstvo u Zadru (1816. – 1868.)
HR-DAZD-100 Državno pokrajinsko računovodstvo (1819. – 1866.)
HR-DAZD-251 Državni arhiv u Zadru (1624. –)
HR-DAZD-386 Zbirka/Stampata (1488. – 2005.)

Službena glasila i tisak:

- Almanacco della Dalmazia* (1817. – 1848.)
Hof und Staatschematismus des österreichischen Kaiserthums (1814. – 1847.)
List državnih zakona (Reichs Gesetz Blatt) (1849. – 1918.)
Pokrajinski list zakona za Kraljevinu Dalmaciju (Bollettino provinciale degli atti per la Dalmazia) (1853. – 1917.)
Racolta delle leggi ed ordinanze per la Dalmazia (1819. – 1848.)
Verordnungsblatt für den Dienstbereich des österreichischen Finanzministeriums (1861. – 1916.)

Literatura:

- Budak, Neven. *Habsburzi i Hrvati*. Zagreb: Srednja Europa d. o. o., 2003.
Die Habsburgermonarchie 1848.-1918. Band II. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1975.
Helbing, C. Ernst. *Österreichisch Verfassungs und Verwaltungsgeschichte*. Beč: Springer Verlag, 1956.
Kolić, Dubravka. *Carsko-kraljevsko Namjesništvo u Zadru 1814. – 1918.: institucija i gradivo*. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2010.

Taylor, Alan Johan Percivale. *Habsburška Monarhija 1809. – 1918*. Zagreb: Znanje, 1990.

Maštrović, Vjekoslav. *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*. Zagreb, 1959.

Matijević, Ante. *Povijest Dalmacije za vrijeme prve austrijske vladavine 1797. – 1806*. Zagreb, 2020.

Johnston, William Mindred. *Austrijski dub: intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938*. Zagreb: Globus, 1993.

Obad, Stjepan. *Dalmacija revolucionarne 1848/49. godine*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1987.

Seiderer, Georg. *Österreichische Neugestaltung Verfassungspolitik und Verwaltungsreform im österreichischen Neoabsolutismus unter Alexander Bach (1849–1859)*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2015.

Kolanović, Josip, ur. *Vodič Državnog arhiva u Zadru*. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2014.

Prilozi u knjigama / zbornicima radova:

Antoljak, Stjepan. „Kako je nastala austrijska pokrajina Dalmacija“. U: *Hrvati u prošlosti: izabrani radovi*, ur. Stijepo Obad, 829–836. Split: Književni krug, 1992.

Čepulo, Dalibor; Karbić, Damir, ur. *Hrvatsko-ugarska nagodba: institucije i stvarnost: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 8. i 9. studenog 2018*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2024.

Heka, László. „Analiza Austro-ugarske i hrvatsko-ugarske nagodbe (u povodu 150. obljetnice Austro-ugarske nagodbe)“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 38 (2) (1991), 855–880.

Doktorski, magistarski i diplomski radovi:

Steiner, Linda. „Der österreichisch-ungarischen Ausgleich 1867. Rechtliche Grundlagen und tatsächliche Umsetzung“. Diplomarbeit, angefertigt am Institut für Kanonistik, Europäische Rechtsgeschichte und Religionsrecht Linz, 2022.

Prilozi u periodičkim publikacijama:

Ćosić, Stjepan. „Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998), 349–360.

Gross, Mirjana. „Novim putovima u istraživanju Habsburške Monarhije“, *Časopis za suvremenu povijest*, 13 (2) (1981), 105–155.

Ivković, Frane. „Organizacija uprave u Dalmaciji za vrijeme druge austrijske vladavine 1814.–1918“, *Arhivski vjesnik* 34–35, (1991 – 1992), 31–51.

Kolić, Dubravka; Modrić, Edi. „Rad i uredsko poslovanje Dvorske komisije za Istru, Dalmaciju i Albaniju 1797. godine“, *Vjesnik dalmatinskih arhiva*, 2 (2021), 190–207.

Pederin, Ivan. Dalmacija u djelu „Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 46 (2004), 395–424.

A Contribution to Understanding the Organisation of Financial Offices in the Kingdom of Dalmatia under the Second Austrian Administration (1814–1918)

Summary

This article delivers a survey of the financial offices in Dalmatia during the years 1814–1918 under the Second Austrian Administration. It examines information on their establishment, administrative operations, territorial competence, and statutory authority on the basis of which they carried out their duties. Decisions on the establishment of financial offices were made by the central authorities in Vienna, meaning that their creation was closely linked to both the political and socio-economic situation in Dalmatia and throughout the Monarchy. The central authorities in Vienna precisely prescribed, strictly supervised, and closely monitored the work of the financial offices, so that the regulations concerning their establishment and operation were published in the official government gazette, the *Reichs-Gesetz-Blatt*. “Instructions on Work and Internal Organisation” can be found either in printed form or as transcripts at the hierarchically highest administrative body in Dalmatia — the Presidential Office of the Government/Vicerency for Dalmatia — as well as at the highest financial authority, the Provincial Financial Directorate for Dalmatia. For these reasons, the sources most frequently used in this study were precisely the legislative regulations and official directives.

The records of the financial authorities presented in this study are preserved in the holdings of the State Archives in Zadar, most of which have survived only in fragments. This article focuses on the work of the following financial offices, whose records are kept in archival fonds as follows: HR-DAZD-99 Pokrajinsko Finansijsko Ravnateljstva (En.: Provincial Financial Directorate) (1813–1918), HR-DAZD-103 Finansijsko Ravnateljstvo u Zadru (En.: Financial Directorate in Zadar) (1816–1868), HR-DAZD-101 Predsjedništvo uprave državnih dobara u Trstu (En.: Presidency of the Administration of State Property in Trieste) (1840–1854), and HR-DAZD-100 Državno Pokrajinsko Računovodstvo (En.: State Provincial Accounting Office) (1819–1866). In addition to these archival fonds, the archival fonds HR-DAZD-88 Vlada/Namjesništvo u Zadru (En.: Government/Viceregency in Zadar) preserves documents relating to provincial finances, particularly after 1866, when a reorganisation of the financial administration and offices took place throughout the Monarchy, which involved the abolition of the provincial state accounting offices and the establishment of accounting departments within the central administrative bodies.

A key feature of the operation of financial offices in Dalmatia during the Second Austrian Administration was the clear delineation of the responsibilities and scope of duties of each individual financial office, as well as the strict centralised control exercised by the state over public finances.

Keywords: Austro-Hungarian Monarchy, second Austrian administration, Dalmatia, financial office